

Konrad Gaiser, Platone come scrittore filosofico. Saggi sull' ermeneutica dei dialoghi platonici. Con una premessa di Marcello Gigante. Istituto Italiano per gli Studi Filosofici. Lezioni della Scuola di Studi Superiori in Napoli no 2. Napoli, Bibliopolis, 1984 σσ. 158 + 56

Ο καθηγητής Gaiser είναι ένας από τους σημαντικότερους εκπροσώπους της «Σχολής της Τυβίγγης» και έχει συμβάλει αποφασιστικά στην αναθεώρηση της παραδοσιακής εικόνας για τον Πλάτωνα, γιατί και αυτός έχει προσφέρει νέες απόψεις για τη συστηματική σχέση των διαλόγων με τα ονομαζόμενα «άγραφα δόγματα», δηλ. με το περιεχόμενο των φιλοσοφικών διαλέξεων του Πλάτωνος στην Ακαδημία. Το αναφερόμενο βιβλίο περιέχει τις παραδόσεις, τις οποίες έκανε ο καθηγητής Gaiser το 1982 στη Scuola di Studi Superiori του Istituto Italiano per gli Studi Filosofici της Νεάπολης, μαζί με τις αναγκαίες συμπληρώσεις και με βιβλιογραφία. Ο καθηγητής Gigante στον πρόλογο (σσ. 11-26) αναλύει με συντομία τις μελέτες του καθηγητή Gaiser, τις εντάσσει στη γενικότερη προβληματική της «Σχολής της Τυβίγγης» και τις συνδέει με τα πορίσματα της ιταλικής έρευνας για τη φιλοσοφία του Πλάτωνος. Όπως διαπιστώνει ο καθηγητής Gigante, ο καθηγητής Gaiser ακολουθεί τη μεγάλη παράδοση της γερμανικής κλασικής φιλολογίας και συνδυάζει την αυστηρή εξέγηση του κειμένου με τη φιλοσοφική ερμηνεία, ενώ στόχος του είναι η ερμηνευτική του αρχαίου ελληνικού στοχασμού. Ακολουθεί (σσ. 27-28) η αναγραφή των δημοσιευμάτων του καθηγητή Gaiser, τα οποία αναφέρονται στον Πλάτωνα και στη Σχολή του.

Η μελέτη του καθηγητή Gaiser διαιρείται σε πέντε μέρη: Στο πρώτο μέρος με τίτλο «Θεμελιώδη ερωτήματα της πλατωνικής ερμηνευτικής» (σσ. 31-54) ο συγγραφέας αναλύει κριτικά τις μέχρι σήμερα ερμηνευτικές προσεγγίσεις και διαπιστώνει ότι κάθε μια από αυτές τονίζει μόνον μια πλευρά της πλατωνικής φιλοσοφίας. Γι' αυτό ο συγγραφέας δέχεται τις θετικές στιγμές τους και διατυπώνει τη γνώμη ότι κατά την ερμηνεία πρέπει να λάβουμε υπόψη δύο προϋποθέσεις: Οι διάλογοι έχουν ως σκοπό μάλλον να «προτρέψουν» τον αναγνώστη στη φιλοσοφική ζήτηση και όχι να προσφέρουν μια έτοιμη διδασκαλία. Επειδή ο ίδιος ο Πλάτων δηλώνει ότι η λογοτεχνική μορφή των διαλόγων δεν εξαντλεί το περιεχόμενο της φιλοσοφίας του, πρέπει σύμφωνα με τον καθηγητή Gaiser να διασαφήσουμε το περιεχόμενο των διαλέξεων του Πλάτωνος στην Ακαδημία και να το λάβουμε υπόψη κατά την ερμηνεία, αφού αυτό το περιεχόμενο αποτελεί στην πραγματικότητα το «φόντο» των διαλόγων.

Το δεύτερο μέρος έχει ως τίτλο «Εσωτερικότητα και εξωτερικότητα των σωκρατικών λόγων: Συμπόσιον 212C - 223D» (σσ. 55-76). Σύμφωνα με τον

συγγραφέα από την ανάλυση του λόγου του Αλκιβιάδου προκύπτει ότι η διάκριση εσωτερικότητας και εξωτερικότητας ισχύει και για τους σωκρατικούς λόγους και για τους πλατωνικούς διαλόγους, γιατί η προκλητική και ειρωνική εξωτερική μορφή τους έχει ως στόχο την εσωτερική και γνήσια αλήθεια, ενώ εξάλλου αποτελούν μόνον το «μέσο», για την επικοινωνία της ψυχής με τις ιδέες. Η άποψη του Σωκράτη για το κοινό θεμέλιο της τραγωδίας και της κωμωδίας υποδηλώνει τη γνώμη του Πλάτωνος για τη λογοτεχνική υφή των διαλόγων. Σύμφωνα με τον Πλάτωνα οι διάλογοι εκπροσωπούν ένα νέο λογοτεχνικό είδος, το οποίο στηρίζεται στην ενιαία γνώση του φιλοσόφου-ποιητή και συνενώνει στοιχεία κωμικά και τραγικά, ειρωνικά και σοβαρά.

Στο τρίτο μέρος «Γραπτός και προφορικός λόγος: Φαῖδρος 274B - 279C (σσ. 77 - 101) ο συγγραφέας ερμηνεύει ορισμένες παραγράφους του διαλόγου «Φαῖδρος» και συμπεραίνει ότι σύμφωνα με τον Πλάτωνα ο φιλοσοφικός λόγος υπερβαίνει βέβαια όλα τα λογοτεχνικά είδη, αλλά ανώτερη από τον διάλογο είναι η προφορική διαλεκτική και ότι το περιεχόμενο του προφορικού λόγου του Πλάτωνος στην Ακαδημία είναι ανώτερο και πληρέστερο από το περιεχόμενο των διαλόγων. Έτσι εξωτερικοί είναι οι δημοσιευμένοι διάλογοι και εσωτερικοί είναι οι λόγοι του Πλάτωνος στην Ακαδημία, ενώ εξάλλου προκύπτει και η μετάθεση του περιεχομένου των εσωτερικών λόγων του Πλάτωνος - δηλ. των διλέξεων για τις αρχές των όντων - στην εσωτερικότητα της ψυχής.

Το τέταρτο μέρος έχει ως τίτλο «Ο Πλάτων για τη δική του ποίηση και για την ποίηση άλλων: Ίων, Πολιτεία, Νόμοι» (σσ.103-123). Όπως παρατηρεί ο συγγραφέας, το πρόβλημα της ποίησης απασχολεί τον Πλάτωνα σε όλους σχεδόν τους διαλόγους και παρουσιάζει δύο βασικές όψεις: Πρώτον, ο Πλάτων διερευνάει την προέλευση της ποίησης και τη συνδέει με τον ενθουσιασμό και με τη μίμηση. Δεύτερον, ο Πλάτων θέτει ως σκοπό της ποίησης την παιδεία καθώς και την άσκηση επίδρασης στην πολιτική ζωή. Στην περίπτωση αυτή ο Πλάτων αντιμετωπίζει την έως τότε ποίηση όχι απλώς κριτικά, αλλά αρνητικά και απορριπτικά. Από την ανάλυση ορισμένων διαλόγων ο συγγραφέας συμπεραίνει ότι μπορούμε να δεχτούμε ότι ο Πλάτων θεωρούσε τον εαυτό του ως τον αρχηγό μιας νέας μορφής της ποιητικής τέχνης και ως ποιητή ανώτερο από τους προγενεστέρους. Συνεπώς ο Πλάτων δεν αντιπαρατίθεται μόνον προς την ποίηση, αλλά θέλει και να την υπερβεί με μια μορφή ποίησης, η οποία να «προτρέπει» στην αναζήτηση της αλήθειας των όντων. Είναι όμως δικαιολογημένη η καταδίκη των ποιητών από τον Πλάτωνα; Ο συγγραφέας υποστηρίζει ότι η στάση του Πλάτωνος είναι κατανοητή μόνον, αν δεχτούμε ότι ο Πλάτων εκφράζει τη φιλοσοφική - ποιησιολογική γνώμη ότι τα βασικά κριτήρια για τη διάκριση της καλής από την κακή ποίηση δεν μπορούν να διατυπωθούν άμεσα από την ίδια την ποίηση, αλλά από τη φιλοσοφία ως έσχατη αναζήτηση του αληθούς, του καλού και του αγαθού, δηλ. των στοιχείων που διέπουν την πραγματικότητα και την ποιητική δημιουργία.

Το πέμπτο και τελευταίο μέρος έχει τον τίτλο «Οι μύθοι του Πλάτωνος με παράδειγμα τους Νόμους X 903B - 905D» (σσ. 125-152). Ο συγγραφέας υπογραμμίζει ότι ο Πλάτων δεν χρησιμοποιεί μόνον ποιητικά μέσα στους διαλόγους του, αλλά οι ίδιοι οι διάλογοι χαρακτηρίζονται από μία «φανταστική μιμητική» γιατί παρουσιάζουν φιλοσοφικές προφορικές συζητήσεις. Το κυριότερο ποιητικό μέσο των διαλόγων είναι ο μύθος, ο οποίος παρουσιάζει μια ιδιότυπη σχέση προς τον λόγο. Όπως δείχνουν όλοι οι μεγάλοι μύθοι του Πλάτωνος, μύθος και λόγος είναι αδιάσπαστοι και μη αναγώγιμοι ο ένας στον άλλο, ενώ ο λόγος χαρακτηρίζεται από τη σαφήνεια και την τυπικότητα, ο μύθος είναι ζωντανός, παραστατικός και μεταφορικός. Άλλά και ο μύθος τείνει στην ίδια αλήθεια όπως και ο λόγος, έστω και αν διαφέρει ως προς την έκφραση, όπως αυτό προκύπτει και από την ερμηνεία του μύθου του δέκατου βιβλίου των Νόμων για τη θεία διακυβέρνηση του κόσμου και για τον προορισμό της ανθρώπινης ψυχής. Ο Πλάτων χρησιμοποιεί συχνά μύθους από την παράδοση, αλλά δημιουργεί και τους δικούς του μύθους. Η νομιμοποίησή τους όμως και στις δύο περιπτώσεις προκύπτει από το συγκεκριμένο πλαίσιο του φιλοσοφικού λόγου, ο οποίος αναζητεί την αλήθεια των όντων, και όχι από την παράδοση ή από την ποιητική φαντασία.

Η μελέτη τελειώνει με την παράθεση της βασικής βιβλιογραφίας κατά θέματα (σσ. 153-157).

Όπως επανειλημμένα τονίζει ο καθηγητής Gaiser, η θεωρία του Πλάτωνος για τον φιλοσοφικό διάλογο ως νέο λογοτεχνικό είδος, αποτελεί στοιχείο μιας συγκεκριμένης ερμηνευτικής θεωρίας για τα στοιχεία, τα οποία πρέπει να λάβουμε υπόψη, αν θέλουμε να κατανοήσουμε τους διαλόγους του Πλάτωνος σύμφωνα με την πρόθεση του συγγραφέα τους. Χωρίς αμφιβολία, ο καθηγητής Gaiser παρουσιάζει με πληρότητα και σαφήνεια το πρόβλημα και το ανατοποθετεί στο πλαίσιο των συγχρόνων θεωριών.

Βέβαια ο Πλάτων διεκδικεί για τη φιλοσοφία ως τον έσχατο λόγο για την αλήθεια των όντων εκφραστικά μέσα, τα οποία ανήκουν στην ποίηση, έστω και αν ο ίδιος χρησιμοποίησε και τον συνεχή πεζό λόγο στις παραδόσεις του στην Ακαδημία. Ο Hegel κατέκρινε τα εκφραστικά μέσα του Πλάτωνος ως μή φιλοσοφικά, ενώ και η σύγχρονη φιλοσοφία δεν χρησιμοποιεί τον γραπτό διάλογο και ισχυρίζεται ότι παραμέρισε τη μυθολογική και μεταφορική αντιμετώπιση των καιριών προβλημάτων του ανθρώπου. Το ερώτημα όμως είναι τί έχασε με την πάροδο των αιώνων η φιλοσοφία με την εγκατάλειψη της λογοτεχνίας και τι προκύπτει από τη διάσπαση της παλιάς ενόητας μύθου και λόγου τόσο για τη φιλοσοφία όσο και για την ποίηση.